

JENOVAI PETRA

A spanyol kereskedelmi ügynök jogállása*

A XX. század során kiteljesedő gazdasági lehetőségek háttérbe szorították a gyártó, előállító és a fogyasztó közötti személyes kereskedelmi kapcsolatokat, a vevők ma már ritkán vásárolnak közvetlenül a gyártótól, hanem közvetett módon például bevásárlóközpontokban, márkauzletekben, termékbemutatókon, az otthonukban vagy az internet segítségével elégitik ki fogyasztási szükségleteiket. A közvetett kereskedelmi kapcsolatok során, ahol az előállító és a fogyasztó nem találkoznak, igen megnő az értékesítés közvetítés és annak jogi szabályozásának jelentősége. A gyártó számára kedvező, hogy nem kell saját üzlethelyiségről, munkaszervezetről gondoskodnia, mindemellett szakmai tudással és a helyi fogyasztási szokások ismeretével rendelkező személyeket (disztribútorokat, franchise-vevőket, alkuszokat, bizományosokat, kereskedelmi ügynököket) bízhat meg áruival, illetve szolgáltatásai forgalmazásával. A kereskedelmi képviselő e formáinak és a határokon átnyúló ügyletkötéseknek az elterjedése tette szükségessé a letisztult szabályokkal rendelkező, közösségi jogi normaalkotásra alkalmas, tagállamonként eltérően szabályozott jogintézményekre vonatkozó rendelkezések megalkotását az Európai Unió szintjén. Az alkuszi és a bizományi szerződés kapcsán ez a kérdés fel sem vetődött amatt, mert e jogterületekre hosszú múltra visszavezethető, minden tagállamban kikristályosodott normák vonatkoznak. Ezzel ellentétben a franchise és a disztribútori szerződés éppen rövid múltjára tekintettel nem érett meg az uniós szabályozásra. A kereskedelmi ügynöki jog viszont igényelte a közösségi jogi kereteket, mert a felek mellérendeltségén alapuló megbízási jogviszonyban álló – ténylegesen a megbízóval szemben kiszolgáltató – önálló kereskedelmi ügynökök számára a megbízási szabályai nem nyújtottak kellő védelmet a munkajogi oltalomban részesülő ún. alkalmazott ügynökökhöz képest. Az uniós szintű normaalkotás igényét fokozta továbbá, hogy az eltérő tagállami szabályok nem feleltek meg a kereskedelmi ügynökökkel szembeni azonos elbánás és végeredményben az áruk, szolgáltatások és személyek szabad áramlása elvének az Európai Unióban.¹ Ezek az indokok szolgálták alapul a tagállamok önálló kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról szóló 86/653 EGK irányelv megalkotásához.² Az irányelv átvételét követően alapvetően azonos rendelkezésekkel találkozhatunk valamennyi uniós tagállam jogában a felek jogai és kötelezettségei, a díjazás, a szerződés megszűnése és az azt követő igények, valamint a versenytilalmi szabályok területén. Ennek ellenére nem beszélhetünk homogenitásról, mert számos ponton az el-

---

* Tekintettel a német, a francia és a magyar szabályozásra a 86/953 EGK irányelv alapján.

¹ L. 86/653 EGK irányelv preambuluma

² Az EK Tanácsa 86/653 EGK számú 1986. december 18-i irányelve (továbbiakban: kereskedelmi ügynöki irányelv) a tagállamok önálló kereskedelmi ügynökökre vonatkozó jogszabályainak összehangolásáról, HL C 382. sz., 1986. 12. 31., 17. és azt követő

térő részletszabályok és az irányelv alkalmazási körén kívül eső jogi normák árnyalják a harmonizált közösségi kereskedelmi ügynöki jogot. Megfigyelhető ez a kereskedelmi ügynök önállóságának foka és annak ismérvei területén, továbbá ezzel összefüggésben az alkalmazott ügynöktől való elhatárolás körében. Utóbbi révén határozhatóak meg például az ügynököt a megbízóval szemben megillető igények, amelyeknek ismerete a gyakorlat számára sem elhanyagolható a külföldi ügynökökkel történő szerződés kötés során.

A tanulmányban célunk a spanyol önálló kereskedelmi ügynök jogállásának és versenyjogi minősítésének bemutatása a német, a francia és a magyar szabályozással összehasonlításban, ennek során kiemelt figyelmet szentelünk az egyes fejlődési tendenciák kimutatásának különös tekintettel az Európai Bíróság ítélezési gyakorlatára.³ Vizsgálódási körünk az általános – bármely ügyletfajtát közvetítő és nem a speciális pozícióban álló – ügynökökre koncentrálódik, ezért nem kerülnek bemutatásra például a biztosítási ügynökre, tőzsdei ügynökre, a kizárólagos ügynökre, valamint a más értékesítés közvetítőkre (alkusz, bizományos, disztribútor, etc.) vonatkozó rendelkezések.

Elemzésünk szempontja az ügynököt jellemző személyes és gazdasági függetlenség léte, hiánya, illetve foka. A személyes függetlenség keretében az ügynök munkaidő és munkaerő beosztásának szabadságát, valamint a megbízót megillető utasítási jog terjedelmét vizsgáljuk. A gazdasági függetlenség körében az ügynök által a saját ügyletek kötése, az egyidejűleg több megbízónak történő eljárás, a teljesítési segéd, alügynök igénybevétele, a megbízóval szembeni költségelszámolási kötelezettség és a kockázatáthárítás lehetőségére fókuszálunk.

Áttekintés a spanyol kereskedelmi ügynöki jogról

A spanyol magánjog a német, a francia és az 1945 előtti magyar magánjoghoz⁴ hasonlóan dualista rendszerű, vagyis elkülönül egymástól a kereskedelmi jog és a szűk értelemben vett magánjog. A kereskedelmi ügyletekre önálló kódex, a Kereskedelmi Törvénykönyv (Spanyolországban a Código de Comercio)⁵ vonatkozik. A kereskedelmi ügynök ügyletközvetítő típusát a spanyol kereskedelmi gyakorlat is már több évtizede ismerte, ugyanakkor az 1960-as évekig nem találkozhatunk az ügynökökre vonatkozó különös szabályokkal sem a Código de Comercio-ban, sem más jogszabályokban.⁶ E tekintetben igen hasonlított a korabeli spanyol jog a II. világháború előtti magyar jogi helyzethez, ahol a jogintézmény gyakorlati alkalmazása ellenére szintén nem nyert szabályozást az 1875. évi XXXVII. törvényekben (a Kereskedelmi Törvénykönyvben), és más jogszabályban sem.⁷ Ugyanakkor ebben tért el a spanyol jogfejlődés a német- és a franciaországi megoldásoktól. A német Kereskedelmi Törvénykönyv (a továbbiakban: HGB)

³ A német, a francia és a magyar önálló kereskedelmi ügynök.összehasonlításának részleteihez lásd: JENOVAI PETRA: *Kereskedelmi ügynök típusok a 86/653 EGK irányelv magyar, német és francia implementációja tükrében*. CégHímők, 2008/8–10. sz.

⁴ Megjegyzendő, hogy a kereskedelemről szóló 2005. évi CLXIV. törvény megalkotásával Magyarország is újra a kereskedelmi jogi életviszonyok önálló szabályozásának irányába halad.

⁵ 1885. 08. 22-ei törvény. Gaceta de Madrid 1885. október 16. – november 24.

⁶ Fischer/Fischer, i.m. 62. KLAUS-BERND FISCHER/ANA-KATHARINA FISCHER: *Spanisches Handels- und Wirtschaftsrecht*. Verlag Recht und Wirtschaft GmbH; Heidelberg; 1995. 62.

⁷ Ehhez lásd: JENOVAI PETRA: *A kereskedelmi ügynök jogállása a XIX–XX. század fordulóján jogösszehasonlító aspektusban*. in: Acta Jur. et Pol. Publ. Doct. Jud. Tom. VIII. Fasc. 1. 2008.

ugyanis 1900. január 1-jei hatályba lépése óta külön fejezetben foglalkozott a kereskedelmi ügynökkel,⁸ Franciaországban pedig 1937-től kezdve külön jogszabályok rendelkeztek az egyes ügynökípusokról.⁹ Az 1960-as évektől kezdődik a spanyol kereskedelmi ügynöki jog normába foglalása. Sajátosan azonban nem az önálló kereskedelmi ügynökre (agente comercial) vonatkozó szabályok születnek meg elsőként, hanem előbb – francia alkalmazott ügynökhöz, a V.R.P.-hez hasonlóan¹⁰ – a nem önálló, ún. alkalmazott ügynököt (representante de comercio) érintő rendelkezéseket határozzák meg 1962-ben, 1981-ban, majd végül 1985-ben.¹¹ A francia megoldáshoz hasonlóan, ahol a V.R.P. ügynökípusára az 1937. 7. 18-ai V.R.P. Statútum és a francia Munka Törvénykönyve (Code de Travail) egyaránt irányadó, a representante de comercio-ra is – az 1438/85 (1985. 8. 1.) királyi rendeletbe foglalt – különös munkajogi rendelkezések vonatkoznak a Munka Törvénykönyve (Spanyolországban az Estatuto de los Trabajadores)¹² általános szabályai mellett. A munkaviszonyban álló, nem önálló kereskedelmi ügynökökre vonatkozó szabályozás mellett azonban egészen a 86/653 EGK irányelv implementálásáig elmaradt Spanyolországban az önálló kereskedelmi ügynöki jog kodifikálása.¹³ Magyarországhoz hasonlóan a spanyol jogban is az irányelv nemzeti jogba történő átültetésével született meg az első sui generis önálló kereskedelmi ügynöki törvény (Ley sobre Contrato de Agencia; a továbbiakban: LCA).¹⁴ Ezt megelőzően a bíróságok analogia útján döntöttek az önálló kereskedelmi ügynöki jogvitákban, amely során a bizomány és a kereskedelmi meghatalmazás szabályait hívták segítségül.¹⁵ További hasonlóság az LCA és a magyar önálló kereskedelmi ügynöki törvény (a továbbiakban: Ker. ügynöki tv.)¹⁶ között, hogy az implementációs kötelezettséget, mindkét jogalkotó a jogterület átfogó szabályozásának lehetőségeként fogta fel.¹⁷ Emiatt nem került sor a spanyol jogrendszerben az agente comercial-ra vonatkozó rendelkezéseknek a Código de Comercio-ba történő beiktatására sem.

⁸ HGB 1. könyv 7. fejezet

⁹ 1937. 7. 18-ai törvény; 1946. 11. 5-ei Arrêté; az 1958. 12. 23-ai, 58–1345. rendelet; az 1991. 6. 25-ei, 91–593. törvény; az 1992. 6. 10-ei, 92–506. rendelet; az 1993. 1. 8-ai miniszteri rendelet.

¹⁰ Franciaországban a gazdaságilag függő alkalmazott ügynökökre, a V.R.P.-kre az 1937. 7. 18-ai törvény tartalmazott rendelkezéseket, míg az önálló kereskedelmi ügynöknek minősülő agent commercial-ra az 1958. 12. 23-ai, 58–1345. rendelet.

¹¹ Az 1962. 7. 21-ei törvény és annak 1962. 9. 20-ai végrehajtási rendelete, az 1980. 3. 10-ei Munka Törvénykönyve, a 2033/81 (1981. 9. 4.) királyi rendelet és az 1438/85 (1985. 8. 1.) királyi rendelet.

¹² 1980. évi 8. törvény (1980. 3. 10.; BOE Nr. 64., 1984. 3. 14.)

¹³ Hasonló tendencia figyelhető meg a II. világháború előtti magyar kereskedelmi jogban is, ahol a kialakulóban levő munkajogi védelmet az 1920-as évektől kezdve kiterjesztették a nem önálló kereskedelmi ügynökre is, de az önálló ügynökök jogviszonyának szabályozása nem történt meg. Ehhez lásd: JENOVAI PETRA i.m. (ACTA)

¹⁴ 1992. évi 12. törvény (1992. 5. 27.; BOE Nr. 129., 1992. 5. 29.)

¹⁵ ANTONIO CIVERA, *Der Handelsvertretervertrag*. in: *Handbuch des Vertriebsrechts*; szerk.: Michael Martinek/Franz-Jörg Semler/Stefan Habermaier; Beck; München; 2003. 1356.; FISCHER/ FISCHER: i.m. 62. Hasonló tendencia figyelhető meg a magyar önálló kereskedelmi ügynökök esetén is 1945 előtt, amikor a bíróságok sok esetben az 1875. évi XXXVII. törvénycikk, a Kereskedelmi Törvénykönyv alkuszi szerződésről és a kereskedelmi meghatalmazásról szóló szakaszai alapján döntöttek az ügynökök esetében is.

¹⁶ 2000. évi CXVII. törvény

¹⁷ A Ker. ügynöki tv. miniszteri indokolása, Ált. Indokolás I.; FISCHER/FISCHER: i.m. 63.

Az önálló kereskedelmi ügynök a spanyol jogban a 86/653 EGK irányelv implementációját követően

A spanyol önálló kereskedelmi ügynöki törvény az EGK irányelvvel összhangban határozza meg az *agente comercial* fogalmát. Ennek értelmében:

- A kereskedelmi ügynöki szerződésben
- egy természetes, vagy jogi személy, akit kereskedelmi ügynöknek (agente) neveznek
  - arra kötelezi magát egy másik személlyel szemben,
  - hogy tartósan és állandó jelleggel,
  - díjazás ellenében,
  - önálló képviselőként
  - a másik fél javára ügyeket közvetít,
  - vagy a másik fél nevében és javára azokat megkötí,
  - ellenkező megállapodás hiányában – anélkül, hogy azok teljesítésének kockázatát átvállalná.¹⁸

Az *agente comercial* fogalma majdnem minden elemében azonos sajátosságokat fed le, mint a német, a francia, vagy a magyar definíció.¹⁹ Habár az LCA nem nevezi megbízásnak az ügynöki jogviszonyt, ugyanakkor a spanyol bírói gyakorlat és a jogirodalom hagyományosan speciális kereskedelmi megbízásnak tekinti az ügynök eljárását hasonlóan a német, a francia és a magyar joghoz.²⁰ További sajátosság, hogy a törvény nem határozza meg az közvetíthető ügyleteket, ezzel a spanyol jogalkotó kiterjesztette a számba jöhető ügyletek körét az irányelvben javasolt áruk adásvételére vonatkozó szerződéseken túlmenően valamennyi kontraktusra – e tekintetben is azonos megoldást alkalmazva a német, a francia és a magyar jogalkotóval.²¹ A jogirodalmi nézetek alapján a jogviszony állandó jellege azért érdemelt kiemelés a tartósság ismérve mellett, hogy ezzel elejét vegyék a tartósság és a szerződéses viszony időtartama azonosításának arra is tekintettel, hogy önálló kereskedelmi ügynöki szerződés határozott időre is köthető.²² A tartósság és állandóság tehát nem feltétlenül a szerződéses kapcsolat hosszú időtartamát jelenti, megalapozhatja a tartós és állandó jellegű közvetített ügyletek száma, illetve jellege is. Ebben a tekintetben a spanyol jogalkotó hasonlóképp értelmezi az állandóság fogalmát, mint az Európai Bíróság. A Poseidon-ügyben²³ a luxemburgi fórum is

¹⁸ LCA 1. §

¹⁹ HGB 84. § (1) bek.; 1991. 6. 25-ei, 91–593. törvény 1. § (1) bek.; Ker. ügynöki tv. 1. § (2) bek.

²⁰ A spanyol jogban: FISCHER/FISCHER, i.m. 52. és 62.; GUILLERMO FRÜHBECK: *Dei Neuregelung des Agenturvertrages in Spanien*. in: *Lebendiges Recht – Von den Summerern bis zur Gegenwart*, FS für Reinhold Trinkner zum 65. Geburtstag; Verlag Recht und Wirtschaft GmbH; Heidelberg 549. ; a német jogban: KLAUS HOPT, *Handelsgesetzbuch*. Beck'sche Kurzkommentar, Band 9.; Aufl. 30. Beck; München; 2000. 279.; GEORG SCHRÖDER: *Recht der Handelsvertreter*. Verlag Franz Vahlen GmbH; Berlin – Frankfurt a. M.; 1961. 18.; a francia jogban: GEORGES EDELIN: *La représentation commerciale*. E.J.U.S.; Paris; 1967. 329.; LORENZ H. KIENE: *Vertriebsrecht in Frankreich*. RIW 4/2007. 289. a magyar jogban: PAJOR-BYTOMSKI MAGDALENA: *A kereskedelmi ügynöki szerződés*. KJK-Kerszöv.; Bp.; 2003. 47–48.; PAPP TEKLA: *Atipikus szerződések*. Lectum, Szeged, 2009. 67.

²¹ Németországban a HGB 84. § (1) bek.; Franciaországban az 1991. 6. 25-ei 91–593. törvény 1. § (1) bek. 1. mondata; Magyarországon a Ker. ügynöki tv. 1. § (2) bek.; CIVERA i.m. 1356.; FISCHER/FISCHER i.m. 65.

²² FISCHER/FISCHER i.m. 65.

²³ Az Európai Bíróság 2006. március 16-ai, C/3–04. számú ítélete

kinyilvánította azt a nézetét, hogy általában az állandóság tartalmát a közvetített ügyletek száma fedi le, azonban kivételesen az ügylet jellegétől függően egyetlen ügylet folyamatos meghosszabbítása és az ennek során történő folyamatos eljárás is megalapozhatja a tartós és állandó jogviszonyt a kereskedelmi ügynök és megbízója között. Hasonló tendenciákkal a magyar bírói gyakorlatban is találkozhatunk. A Csongrád Megyei Bíróság Polgári Kollégiuma 2003. február 14-én ugyanis úgy foglalt állást az állandóság értelmezése körében, hogy a tartós jellegű jogviszonyból nem következik, hogy annak határozatlan időre kellene szólnia és határozott időre kötött kereskedelmi ügynöki szerződés esetén sem feltétlenül szükséges több ügylet közvetítése. Az adott tevékenységi területtől, illetve a közvetített ügyletek jellegétől függően egyetlen ügylet megkötése is feltételezheti a tartósság és állandóság igényét.²⁴ Ez alapján jól látható, hogy a spanyol jogalkotó és a jogirodalom értelmezése az állandóság lényegét tekintve azonos az Európai Bíróság joggyakorlatával és a magyar bírói gyakorlatban megjelenő nézetekkel is.

Az LCA ügynökfogalmának sajátossága ugyanakkor, hogy alkalmazási körét kizárólag a megbízó nevében és javára eljáró közvetítőkre korlátozza. A saját nevében, de a megbízó javára eljáró ún. bizományos ügynök a spanyol jogban a német kereskedelmi joghoz hasonlóan,²⁵ de a magyar Ker. ügynöki tv-től eltérően,²⁶ nem minősül önálló kereskedelmi ügynöknek, hanem a bizomány szabályai irányadóak rá.²⁷ A spanyol definíció a német, a francia és a magyar jogszabályokhoz képest új elemként tartalmazza ugyanakkor azt, hogy főszabály szerint az önálló ügynök nem viseli a közvetített ügyletek teljesítésének kockázatát, lehetővé téve ugyanakkor a felek ellenkező tartalmú megállapodását is. Ez azonban csak látszólag, a fogalom meghatározás szintjén és nem a kereskedelmi ügynöki jogviszony tartalma szempontjából jelent többletelemet a német, a francia és a magyar önálló kereskedelmi ügynöki jogálláshoz képest. A teljesítési kockázat áthárítása (a del credere klauzula) ugyanis valamennyi vizsgált tagállamban és az irányelv alapján is kivételes, az erre való utalást azonban a közösségi jogi jogforrás, a német, a francia, illetve a magyar kereskedelmi ügynöki jog sem tartja szükségesnek az ügynökfogalom keretein belül, csupán a felek jogai és kötelezettségei körében. A spanyol jogalkotó ezzel a megoldással a közvetített szerződés teljesítésével összefüggő kockázatátvállalás lehetőségének (illetve tényének) jelentőségét emeli ki, amelynek nem a más tagállamok ügynökeivel történő összevetés, hanem a – nem az LCA hatálya alá tartozó²⁸ – spanyol alkalmazott ügynöktől való elhatárolás során van szerepe.²⁹ Az alkalmazott ügynökökről rendelkező 1438/85 királyi rendelet ugyanis a nem önálló ügynök egyik negatív fogalmi ismérveként szabályozza a közvetített ügyletek teljesítési kockázatainak átvállalására vonatkozó tilalmat.³⁰

Ahhoz, hogy az agente commercial jogállását összehasonlíthassuk a német, a francia és magyar ügynökével, elhatárolhassuk a representante de comercio-tól, valamint

²⁴ PAPP: *Atipikus szerződések* i.m. 68.

²⁵ HOPT: i.m. 282.

²⁶ Ker. ügynöki tv. 1. § (2) bek.

²⁷ CIVERA: i.m. 1356.

²⁸ LCA 2. § (1) bek.

²⁹ Megjegyzendő, hogy az LCA rendelkezése kifejezetten a közvetített ügyletek teljesítési kockázatainak átvállalásáról (a del credere-ről) szól, nem a teljesítési rizikót meghaladó szerződéssel közvetlenül összefüggő, illetve a közvetített szerződéssel össze nem függő, ún. szerződésidegen kockázatokra vonatkozik, amelyeknek az ügynök versenyjogi minősítése körében és nem a jogállásánál van jelentősége.

³⁰ 1438/85 királyi rendelet 1. §

versenyjogi szempontból minősíthessük, górcső alá kell vennünk a spanyol önálló kereskedelmi ügynök személyes és gazdasági függetlenségét.

Az ügynök önállóságát az LCA – a formai kellékekre és a gazdasági függetlenségre koncentráló francia joggal szemben – a kereskedelmi ügynöki irányelvben meghatározott, továbbá azt megelőzően már a német HGB-ben lefektetett és az ahhoz kapcsolódó joggyakorlatban is kidolgozott³¹ *személyes függetlenség* ismérveivel (az ügynök idő- és munkaerő-beosztási szabadságával, valamint a megbízó korlátozott általános utasítási jogával) jellemzi. Így a spanyol törvény nem tekinti önállóknak azt az ügynököket, aki munkaviszonyban áll a megbízójával; továbbá a szerződés elnevezésétől függetlenül akkor sem ismeri el az önállóságát, ha az ügynök a *tevékenységét nem szervezheti szabadon, nem dönthet önállóan munkaidője és munkaeje hasznosításának részleteiről*.³² A jogirodalom Spanyolországban utóbbi körébe sorolja még, hogy az önálló kereskedelmi ügynök nem tartozik a megbízója munkaszervezetéhez, saját vállalkozása keretében látja el tevékenységét; a megbízóhoz hasonlóan maga is önálló vállalkozó/vállalkozás, akinek/amelynek fel kell tudnia mutatni a vállalkozókra/vállalkozásokra jellemző sajátosságokat; önállóan gyakorol tisztán kereskedelmi jogi tevékenységet, amelyért személyesen felel; valamint az adójogi besorolása is eltér az alkalmazott ügynöktől.³³ Összességében megállapítható, hogy a spanyol kereskedelmi jog nagy hangsúlyt fektet a személyes függetlenség ezen aspektusára és széles körű szabadságot kíván meg az ügynöktől az önállóknak minősítés érdekében.

Az önálló kereskedelmi ügynök személyes függetlenségét jellemzi a munkaidő beosztás és a munkaszervezés szabadságán túlmenően a *megbízót az ügynökkel szemben megillető utasítási jog terjedelme* is. Az LCA a megbízó utasítási jogának korlátozottságára több helyen – így az önállóság ismérveinek meghatározása során,³⁴ valamint a megbízó jogaira és kötelezettségeire vonatkozó szabályok között³⁵ – is kitér. Ezek alapján az adott utasítások nem korlátozhatják az ügynök munkaidő megállapítására és munka megszervezésére vonatkozó jogosultságát és nem sérthetik lényegesen az önállóságát.³⁶ A törvény ezzel tulajdonképpen visszautal a személyes függetlenség első két ismérvére (időbeosztás és munkaerő felhasználás szabadsága)³⁷ és negatív módon a megbízó oldaláról való tartózkodási kötelezettségként határozza meg az utasítási jog, mint az önállóság e szegmensének újabb jellemzőjét, azonban arra nem ad választ, hogy ügynöki időbeosztás és munkaerő hasznosítás esetén negligálhatja-e és milyen feltételek mellett a megbízó széleskörű utasítási jogosultsága az ügynök személyes függetlenségét és ez által az önállóságát is. Mindent egybe vetve a spanyol jog a korlátozott utasítási jog mellett foglal állást, a korlátainak részleteiről azonban hallgat.

³¹ HGB 84. § (1) bek. utolsó fordulatának 1953. 12. 1-től hatályos szövege; SCHRÖDER: i.m. 16–17.; HOPT: i.m. 285–287.

³² LCA 2. § (2) bek.

³³ CIVERA: i.m. 1356.; KLAUS DETZER/ DIETER ZWERNEMANN: *Ausländisches Recht der Handelsvertreter und Vertragshändler*. Verlag Recht und Wirtschaft GmbH; Heidelberg; 1997. 406. ; FISCHER/FISCHER: i.m. 64. lj.; FRÜHBECK: i.m. 550.; JORGE MIQUEL RODRÍGUEZ: *Handelsvertreter- und Vertragshändlerverträge im spanischen Recht*. (<http://www.een-bayern.de/een/inhalte/Unser-Service-fuer-Sie/Auslandsmarkterschlies-sung/Laender/Anhaenge/Handelsvertretervertraege-Spanien.pdf>; 2006.) 4.

³⁴ LCA 2. § (2) bek.

³⁵ LCA 9. § (1) bek.

³⁶ LCA 9. § (1) bek.

³⁷ FISCHER/FISCHER: i.m. 64.

A munkaidő és munkaerő beosztásának széles körű szabadsága és a megbízó utasítási jogának korlátozottsága azonban nem segít az agente comercial elhelyezésében a német, francia és magyar ügynökök között, mert a személyes függetlenség fenti ismérvei az irányelv által megvalósított jogi harmonizációnak köszönhetően a vizsgált tagállamokban azonosak. Eltérés az egyes nemzetek ügynökei között alapvetően a gazdasági függetlenség körében van, ugyanis az erre a területre tartozó jellemzők tekintetében a kereskedelmi ügynöki irányelv széles mozgásteret biztosít a tagállami jogalkotók számára.

A gazdasági függetlenség körében vizsgálandó az ügynök jogosultsága saját javára szóló ügyletek megkötésére a megbízóval fennálló jogviszonya időtartama alatt. Az agente comercial alapvetően szabadon, megbízója hozzájárulása nélkül köthet ilyen saját ügyleteket. Abban az esetben azonban, ha a saját ügyletek tárgya konkurens áru, vagy szolgáltatás, a tranzakcióhoz a megbízó hozzájárulására van szükség.³⁸ Ebben a tekintetben az agente comercial jogállása hasonló a német selbstständiger Handelsvertreter-hez és a francia agent commercial-hoz, ahol szintén biztosított a saját ügyletkötés lehetősége, konkurens megbízónál azonban a már meglévő megbízó hozzájárulásához kötött a párhuzamos eljárás.³⁹

A függetlenség gazdasági aspektusát érintő további szempont az egyidejűleg több megbízó javára történő eljárás lehetőségének elemzése. A saját ügyletek kötéséhez hasonlóan az LCA az egyidejű többes képviselést is a megbízók beleegyezése nélkül biztosítja az önálló kereskedelmi ügynök részére. A konkurens árukra, illetve szolgáltatásokra vonatkozó ügyletek párhuzamos közvetítése esetén azonban az ügynök köteles a megbízás ellátásához kikérni annak a megbízónak a hozzájárulását, akivel korábban létesített jogviszonyt.⁴⁰ A függetlenség e dimenzióját tekintve a spanyol ügynök illeszkedik a német, a francia és a magyar kereskedelmi ügynökök közé. Ugyanis a vizsgált kereskedelmi ügynöki jogok mindegyike az önállóság egyik lényeges ismervét látja a több megbízó részére történő szabad ügyletközvetítésben/ügyletkötésben, ahol a megbízó hozzájárulására kizárólag a versenytársak javára történő eljárásnál van szükség.⁴¹ A tagállamok szabályozási megoldásai tehát egységesek e téren és tekintettel vannak a megbízó és az ügynök méltánylást érdemlő érdekeire egyaránt. Megjegyzendő ugyanakkor, hogy a hozzájárulás megadása, vagy megtagadása a megbízó szabad akarat elhatározásától függ, ugyanakkor a versenytársak képviselétének megtagadása nem csak az ügynök és megbízója közötti jogviszonyra hat ki (internus versenykorlátozás), hanem hatással lehet a konkurens megbízók közötti versenyre is az ügynök által képviselt területen.⁴²

³⁸ FRÜHBECK: i.m. 550.

³⁹ HOPT: i.m. 298.; ALFRED JAUFFRET/ JACQUES MESTRE: Droit commercial, L.G.D.J.; Paris, 2003. 502.; KIENE: i.m. 288.; Megjegyzendő, hogy korábban a német jogban az önálló kereskedelmi ügynök nem volt feljogosítva saját ügyletek megkötésére, mert kizárólag a megbízó javára eljáró személynek tartották. L.: SCHRÖDER: i.m. 30. és 40. A magyar Ker. ügynöki tv. nem szabályozza a saját ügyletek kötését, erre a Ptk. és Ker. ügynöki tv. miniszteri indokolása sem tér ki, habár a Ptk. nem tiltja ez ilyen eljárást.

⁴⁰ LCA 7. §

⁴¹ HOPT i.m. 297–298.; JAUFFRET/MESTRE i.m. 502.; KIENE: i.m. 288.; JÖRG LANGER: *Das französische Vertreter- und Vertragshändlerrecht*. Carl Ditsch Verlag; Bielefeld; 2002. 35.; PAPP TEKLA: *Atipikus jelenségek szerződési jogunkba*. Lectum, Szeged; 2009. 75.

⁴² PAPP: *Atipikus jelenségek szerződési jogunkban* i.m. 75.

Az agente comercial gazdasági függetlenségének további ismérése, hogy megilleti a teljesítési segéd, illetve alügynök igénybe vételének joga is.⁴³ E jogosultság az önálló kereskedelmi ügynök személyes függetlensége körében meghatározott jellemzőkből is levezethető, mivel a saját munkaszervezettel rendelkezés a jogtudomány álláspontja szerint azt is jelenti, hogy az ügynöknek saját foglalkoztatottjai, teljesítési segédei is lehetnek.⁴⁴ Ugyanakkor a munkaszervezés szabadságát taglaló jogirodalmi nézetnek megfelelően – azaz, hogy az önálló kereskedelmi ügynök az általa önállóan gyakorolt kereskedelmi tevékenységért felelősséggel tartozik – a teljesítési segéd, illetve alügynök eljárásáért az ügynök maga felel.⁴⁵ Hasonló a német és a francia jogtudomány álláspontja is, amely alapján – a megbízásra irányadó szabályok keretei között – szabadon történhet a teljesítési segéd, illetve alügynök igénybevétele.⁴⁶ Eltérően alakul azonban a kérdés minősítése a magyar önálló kereskedelmi ügynök tekintetében, a Ker. ügynöki tv. ugyanis nem tartalmaz erre vonatkozó rendelkezést. Csupán a Ker. ügynöki tv. indoklása említi meg, hogy nem tilos és nincs a megbízó hozzájárulásához kötve a teljesítési segéd igénybe vétele, mivel a kereskedelmi ügynöki jogviszony nem minősíthető olyan fokozottan bizalmi jellegű jogviszonynak, amely ezt kizárná.⁴⁷ A Ker. ügynöki tv. háttérjogául szolgáló Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban: Ptk.)⁴⁸ megbízási szabályai alapján ellenben a megbízottnak lehetősége van teljesítési segéd igénybe vételére, amennyiben a megbízó ahhoz hozzájárul, vagy a megbízás jellegével az együtt jár.⁴⁹ Vagyis a Ptk. fokozott bizalmi viszonyt feltételez a megbízó és a megbízott között és a megbízott személyes eljárását követeli meg főszabály szerint, az ettől való eltérést pedig korlátok között, így a megbízó hozzájárulása mellett engedi meg. Egyik esetben sem kétséges tehát, hogy a magyar kereskedelmi ügynököt megilleti ez a jogosultság. Kérdéses ellenben a teljesítési segéd, illetve alügynök révén történő eljárás megbízói hozzájáruláshoz kötöttsége, ugyanis a rendszertani és a teleologikus értelmezés más-más eredményre vezet, továbbá szembekerül egymással egy jogforrás (Ptk.) és egy jogforrásnak nem minősülő kútfő (a Ker. ügynöki tv. miniszteri indoklása), ami bizonytalanná teszi a kérdés megítélését.

Mivel a kereskedelmi ügynöki irányelv hallgat a megbízó irányában fennálló elszámolási kötelezettség kérdésében, e vonatkozásban már jóval változatosabb képet mutatnak az egyes nemzeti jogok, mint a teljesítési segéd, illetve alügynök igénybe vétele esetében. Franciaországban valamennyi ügynöktípus tekintetében jellemző a megbízóval szembeni kötelező elszámolás,⁵⁰ míg Németországban és Magyarországon főszabály szerint ilyen kötelezettség nincs, de lehetséges a felek eltérő megállapodása is. A német jogirodalom ugyanis kifejezetten a selbstständiger Handelsvertreter önállósága egyik ismérvének tekinti az ügynöki tevékenységgel járó személyi és dologi költségek viselését. Ilyen esetben a megbízó irányában nem terheli elszámolási kötelezettség sem az ügynököt.⁵¹ A német megoldással azonos szabályt tartalmaz a magyar Ker. ügynöki tv.

⁴³ LCA 5. § (2) bek.

⁴⁴ CIVERA: i.m. 1358.; FISCHER/FISCHER: i.m. 66.

⁴⁵ FISCHER/FISCHER: i.m. 66.

⁴⁶ ERNST-HELLMUTH HAUMANN: Handelsvertreterrecht in Europa. Köln; 1987. 22–23.; HOPT: i.m. 284.; JAUFFRET/MESTRE: i.m. 502.; RENÉ RODIÈRE/BRUNO OPPETIT: Droit commercial, Sirey; Paris; 1978. 154.

⁴⁷ Ker. ügynöki tv. miniszteri indoklása, Részletes indoklás az 5–6. §-hoz

⁴⁸ 1959. évi IV. törvény

⁴⁹ Ptk. 475. § (1) bek.

⁵⁰ RODIÈRE/OPPETIT: i.m. 154.; JAUFFRET/MESTRE: i.m. 502.; LANGER: i.m. 35.

⁵¹ HOPT: i.m. 286.

is, amikor kimondja, hogy az ügynök viseli saját készkiadásait és általános üzleti költségeit, tehát nem tartozik elszámolással megbízója irányában.⁵² Az LCA és az önállóságról kialakított jogirodalmi álláspont (az ügynök egy önálló vállalkozó/vállalkozás, amelynek fel kell tudnia mutatni a vállalkozásra jellemző ismérveket, így a tevékenységével járó személyi és dologi költségek viselését is) alapján az agente comercial – főszabály szerint – maga viseli a tevékenysége ráfordításait, annak megtérítését nem követelheti a megbízótól és nem is kell elszámolnia vele azokról.⁵³ Az ügynök önállóságát csökkenti ugyanakkor, hogy – a német és a magyar rendelkezésekhez hasonlóan – Spanyolországban is van lehetőség a felek eltérő – az elszámolási kötelezettséget kikötő – megállapodására. A spanyol kereskedelmi ügynöki jog ugyanakkor változatos képet mutat a költségviselés kapcsán. A bírói gyakorlat a tevékenységvégezés során felmerült vitatott költségeket általában nem ítéli meg, mert úgy tekintenek rájuk, mint amelyeket a felek belekalkuláltak a megállapított díjazásba, jutalékba. Ugyanakkor az uralkodó vélemény szerint, ha az ésszerűen felmerült költségek meghaladják az ügy ellátásával járó szokásos költségek körét, lehetőséget biztosítanak azok megtérítésére.⁵⁴ Sajátos az LCA azon megoldása is, amellyel a szerződés megbízó általi rendes felmondása esetén kártérítés formájában biztosítja az ügynök számára azoknak az indokolt költségeknek a megtérítését, amelyek nála a megbízó utasításai szerinti eljárás során merültek fel feltéve, hogy azokat a felmondási idő időtartama alatt nem tudja leírni („nem megfelelő időben tett”, vagy „időszerűtlen” felmondás).⁵⁵

Összefoglalásként megállapítható, hogy a spanyol agente comercial hasonlóan széles körű személyes és gazdasági függetlenséggel rendelkezik, mint a német, a francia, vagy a magyar kereskedelmi ügynök. Ugyanakkor a spanyol kereskedelmi jog sikeresen ötvözi a német és francia tendenciákat egyaránt: a személyes függetlenség részleteinek kimunkálásában és hangsúlyozásában a német jogirodalmat követi, ugyanakkor kiemelt szerepet tulajdonítanak a gazdasági függetlenség biztosításának is, amely hagyományosan a francia kereskedelmi ügynöki jog központi kérdése. Figyelemre méltó emellett az is, hogy az LCA egyensúlyt próbált teremteni a megbízói és az ügynöki érdekek között, ügyelve azonban a kereskedelmi ügynök fokozott védelmi igényére is.⁵⁶

Az önálló és az alkalmazott kereskedelmi ügynök elhatárolása Spanyolországban

Az egyes részletszabályok eltérése mellett alapvető különbség nem mutatható ki a spanyol, a német, a francia és a magyar kereskedelmi ügynök jogállása között az EKG irányelv által célzott jogharmonizációnak is köszönhetően. Az önállóság és annak egy-egy szemponrendszer azonban nem csak az egyes tagállamok kereskedelmi ügynökeinek összehasonlítását könnyíti meg, hanem mércéül szolgálhat a spanyol önálló kereskedelmi és alkalmazott ügynök elhatárolásához. Az Európai Unió irányelvének azonban e téren is kiemelkedő szerepe van a spanyol kereskedelmi ügynöki jogban, az implementálását megelőzően ugyanis nem létezett Spanyolországban sui generis norma

⁵² Ker. ügynöki tv. 8. § (3) bek.; PAJOR-BYTOMSKI: i.m. 19.

⁵³ LCA 18. §; CIVERA: i.m. 1358.; RODRÍGUEZ: i.m. 7.

⁵⁴ CIVERA i.m. 1358.; RODRÍGUEZ: i.m. 7.

⁵⁵ LCA 29. §

⁵⁶ Például a spanyol jog kizárólag versenyhelyzetben köti hozzájáruláshoz a saját ügyletkötést és a több megbízó javára történő eljárást, ugyanakkor lehetővé teszi az ügynöki költségek megtérítését, de csupán az indokolt és méltányosságot igénylő helyzetekre korlátozva.

az önálló kereskedelmi ügynökökre vonatkozóan és ez megnehezítette a két csoport elhatárolását. A spanyol jogban az irányelv 1992-es átvételét megelőzően kizárólag a representante de comercio munkajogi jellegű jogviszonyát rendezte – a Munka Törvénykönyve, az Estatuto de los Trabajadores általános szabályai mellett – külön jogszabály: az 1438/85 királyi rendelet. Ez alapján a spanyol alkalmazott ügynök – a szintén munkaviszonyban álló francia V.R.P.-hez hasonlóan – személyileg függő és független pozícióban egyaránt állhatott, ugyanakkor gazdaságilag sem függött teljes mértékben a megbízójától. A személyes függetlenség lehetősége és a mérsékelt gazdasági alárendeltség tette és teszi ma is igen nehezzé az önálló és az alkalmazott ügynök elhatárolását, amely – elméleti jelentősége mellett – számos gyakorlati relevanciával és közösségi jogi aspektussal is bír.

Az 1438/85. királyi rendelet alapján *alkalmazott ügynök*

- az a természetes személy, aki kereskedelmi ügynökként
- díjazás ellenében,
- egy vagy több megbízó javára
- és megfelelő utasításai szerint
- kereskedelmi ügyleteknél működik közre
- anélkül, hogy azok kockázatát átvállalná és megfelelő teljesítéséért felelne.⁵⁷

Az alkalmazott ügynöki rendelet fogalom meghatározása sokban hasonlít az önálló kereskedelmi ügynök definíciójára: megköveteli a visszterhességet; a megbízó javára történő eljárást; továbbá a tevékenység lényegét az ügyletközvetítés (az ügyfelek látogatása ajánlat kidolgozása céljából, továbbá a megrendelések átvétele és továbbítása a megbízó irányába)⁵⁸ jelenti. Párhuzamba állítható emellett a többes megbízás elvállalásának lehetőségében és az utasításhoz kötöttségben is az LCA fogalmával. Eltér azonban az agente commercial-tól abban, hogy – az alkalmazotti jogviszonyból eredően – kizárólag természetes személy lehet az alanya; a tevékenység lényege az ügyletközvetítés és nem az ügyletkötés;⁵⁹ valamint kizárt a del credere, a közvetített ügyletek kockázatainak átvállalása.

Az 1438/85 királyi rendelet további rendelkezéseit megvizsgálva fény derül arra, hogy *személyi aspektusból* az alkalmazott ügynököknek *nem kell meghatározott munkaidőben* végeznie a feladatát, tevékenysége során önállóan járhat el és ehhez *saját munkaszervezetét* is felhasználhatja.⁶⁰ A munkaidő beosztás és a munkaszervezés alapján tehát a jogállása egy személyileg független agente comercial-lal azonos. Eltérés a két értékesítés közvetítő között a *megbízót megillető utasítási jog terjedelmében* van. Az alkalmazott ügynöknél szélesebb körű a megbízó utasítási joga, mint az önálló kereskedelmi ügynöknél. Megjegyzendő egyrészt az is, hogy az időbeosztásra és munkaszervezésre épülő személyes függetlenség a representante de comercio-nál csak lehetőség, míg az agente comercio esetén minden esetben fenn kell állnia. Másrészt jól látható, hogy egyes esetekben a személyes függetlenség önmagában nem elegendő elhatároló ismérv

⁵⁷ 1438/85 királyi rendelet 1. §

⁵⁸ FISCHER/FISCHER: i.m. 75.

⁵⁹ Tovább árnyalja azonban a representante de comercio-ról alkotott képet, hogy kivételesen az alkalmazott ügynök is jogosult az ügyletkötésre a közvetítésen túlmenően. L.: FISCHER/FISCHER: i.m. 75.

⁶⁰ 1438/85 királyi rendelet 4. §; FISCHER/FISCHER: i.m. 75.; Ellentétesen: DETZER/ZWERNEMANN: i.m. 406.

idő- és munkabeosztásban szabad önálló kereskedelmi és alkalmazott ügynököknél, ahol az – eltérő fokú – utasítási jog kizárólag az ezen kívül eső kérdésekre terjedhet ki.

Gazdasági szempontból habár a munkaviszony a személyes eljárást feltételezi, a saját munkaszervezet igénybevételevel történő feladatellátás arra utal, hogy *teljesítési segédek útján is végezheti* az ügyletközvetítést az alkalmazott ügynök, ami a függetlenség irányába hat.⁶¹ Hasonlóképp – a francia V.R.P-vel azonos módon⁶² – fogalmilag jogosult a representante de comercio *egyidejűleg több megbízó javára is eljárni* (több megbízótól kapva ez által díjazást, így a megélhetése nem egy vállalkozás/vállalkozó nyereségességétől függ).⁶³ A díjazás körében megemlítenendő, hogy a fix összegű díjazás sem minősülhet elhatároló ismérvnek, mert az alkalmazott ügynök sem munkabérből részesül, hanem *jutalékban*, amely a közvetített ügylet teljesítésekor jár, azonban bizonyos díjazás akkor is megilleti, ha a teljesítés elmarad,⁶⁴ tehát a jutalék eredményhez és gondos eljáráshoz igazodó elemeket egyaránt tartalmaz. Az önálló ügynökhöz hasonlóan a provízió alapvetően a sikeres ügyletek után jár (eredményt honoráló tényező), azonban a munkaviszonyra jellemzően az eredmény, az ügylet teljesítése hiányában is megilleti bizonyos díjazás az alkalmazott ügynöket (gondos ügyvitelt honoráló tényező). Gazdasági aspektusból az elhatároló tényező így kizárólag *a kockázatátvállalás, a del credere* lehet. Az önálló ügynöknél ugyanis nem kötelező, de lehetséges a del credere vállalása, míg az alkalmazott ügynöknél tilos.⁶⁵ Ez elméleti szinten megkönnyíti a különbségételt a két ügynöktípus között, azonban gyakorlati szempontból bizonyos esetekben kevesebb segítséggel szolgál. Egyszerű a minősítés ugyanis, amennyiben a vizsgált esetben az ügynök vállalt del credere-t: ilyenkor kizárólag önálló kereskedelmi ügynök lehet. Azonban a del credere hiányában nyitott mindkét kategória: lehet szó agente comercialról és representante de comercio-ról egyaránt. A megkülönböztetést sok esetben könnyíti meg az utasítási jog terjedelmének vizsgálata sem, ha a szóban forgó ügynök saját maga osztja be idejét és munkaerejét. A spanyol bírói gyakorlatban ezért az a tendencia terjedt el, hogy a határesetekben a függőségre utaló legkisebb jelek alapján alkalmazottnak minősítik az ügynöket és a szigorúbb munkajogi szabályokat alkalmazzák a kereskedelmi ügynök minél teljesebb védelme végett.⁶⁶

Összegzésként leszögezhető, hogy az agente comercial és a representante de comercio elkülönítése során a személyes függetlenség körébe tartozó utasítási jog terjedelme mellett kiemelt jelentősége van a gazdasági szempontú del credere vállalásának is, tehát nem a személyes függetlenség az egyetlen ismérv, ami megkülönbözteti az önálló ügynöket a nem önálló ügynöktől, mint ahogyan – az EGK irányelv és – az LCA sugallja az önállóság értelmezése kapcsán.

A két ügynöktípus elhatárolásának *gyakorlati relevanciája* mutatkozik meg például a megbízó általi rendes felmondás jogkövetkezményei esetén. Ha *önálló kereskedelmi ügynöknek minősül* az ügyletközvetítő, akkor az LCA alapján azon szolgáltatások, illetve előnyök kiegyenlítése érdekében, amelyek a megbízó javára a vevőkör megteremtése, illetve bővítése révén fennmaradnak az ügynöket kiegyenlítés illeti meg,⁶⁷ továbbá

⁶¹ FISCHER/FISCHER: i.m. 75.; Ellentétesen: DETZER/ZWERNEMANN: i.m. 406.

⁶² JEAN MARC MOUSSERON: Droit de la distribution. Librairies techniques; Paris; 1975. 416.

⁶³ 1438/85 királyi rendelet 1. §; FISCHER/FISCHER: i.m. 76.

⁶⁴ 1438/85 királyi rendelet 8. §; FISCHER/FISCHER: i.m. 76.

⁶⁵ 1438/85 királyi rendelet 1. §; DETZER/ZWERNEMANN: i.m. 406.; FISCHER/FISCHER: i.m. 75.

⁶⁶ DETZER/ZWERNEMANN: i.m. 406.; FISCHER/FISCHER: i.m. 76.

⁶⁷ LCA 28. §

kerheti azoknak a költségeinek a megtérítését is a megbízótól, amelyeket annak utasításai szerint fordított az ügyletekre, de a felmondás miatt azok leírása nem lehetséges („nem megfelelő időben tett”, vagy „időszerűtlen” felmondás).⁶⁸ Amennyiben a megbízó felmondása ezen túlmenően kárt okoz az önálló kereskedelmi ügynöknek, azok megtérítésére is lehetőség van a kötelmi jogi általános szabályok alapján.⁶⁹

Az alkalmazott ügynök esetén először a rendes felmondás megengedhetősége (jogszerűsége) vizsgálendő. Ha a megbízó egyoldalú jogviszony megszüntetése nem engedhető meg (nem jogszerű) az ügynököt az 1438/85 királyi rendelet szerint kiegyenlítés⁷⁰ és a Munka Törvénykönyvéből eredő kártérítés egyaránt megilleti, azonban a bíróság a munkajogi normák alapján az alkalmazott ügynök visszahelyezése (in integrum restitutio) mellett is dönthet.⁷¹ A munkajogi kártérítés jelentősen különbözik az LCA alapján az „időszerűtlen” felmondás körében megítélt indokolt költségektől, illetve a kötelmi jogi általános szabályok szerinti kártérítési igénytől. A Munka Törvénykönyve szerint ugyanis a kártérítés összege az ügynök szerződés megszűnését megelőző 2 éves átlagkeresetén alapul és mértékét a munkaviszonyban töltött szolgálati idő hossza is befolyásolja. Az e szisztéma alapján nyert érték azonban csak a kártérítés felső határát jelenti, amelyen belül a bíróság mérlegelés alapján határozza meg a konkrét összeget.⁷² Vagyis a bírói mérlegelés nem teljes mértékben szabad és nem a keletkezett kár mértékéhez igazodik, hanem legfeljebb a törvényi szabályok szerinti maximumra terjedhet ki. Ugyanakkor könnyebbséget jelent az alkalmazott ügynök számára, hogy ez által a konkrét kárösszeget sem kell bizonyítania (átalánykártérítés). Az önálló ügynök esetében ezzel szemben a kártérítés összegének nincs előre megállapított felső határa, azonban az ügynöknek kell bizonyítania a kár tényét és összegét is.

Amennyiben a megbízó felmondása megengedhető (jogszerű) az ügynöknek nincs kártérítési igénye és kiegyenlítés is csak akkor illeti meg, ha a felmondásért nem tartozik felelősséggel.⁷³ Ilyen esetben tehát a representante de comercio akár hátrányosabb helyzetbe is kerülhet, mint egy agente comercial, amely méltánylást érdemlő körülmények mellett a megbízó „időszerűtlen” felmondása miatt fennmaradt költségei megtérítését is követelheti a kiegyenlítés mellett.

A felvázolt nemzeti jogi kihatások mellett a spanyol önálló kereskedelmi és alkalmazott ügynök viszonya közösségi jogi relevanciát is felvethet figyelemmel a francia kereskedelmi ügynöki jogra. Franciaországban ugyanis a 86/653 EGK irányelv átvétele kifejezetten a klasszikus önálló kereskedelmi ügynöktípust, az agent commercial vonatkozásában történt.⁷⁴ Ismert ugyanakkor a francia jogban az ún. V.R.P-k csoportja is, akik az agent commercial-lal ellentétben gazdaságilag függenek a megbízótól, személyi szempontból azonban alá- és mellérendelt pozícióban egyaránt állhatnak. A francia implementációval az a sajátos helyzet alakult ki, hogy a személyileg független V.R.P-k nem tartoznak az irányelvet átültető törvény hatálya alá, mert az az agent commercial-ra korlátozza az alkalmazási körét, annak ellenére, hogy az irányelv maga a személyi szempontból önálló ügynökökre vonatkozik, így a V.R.P-k e csoportja is a hatálya alá tartoz-

⁶⁸ LCA 29. §

⁶⁹ Código Civil 1101. és 1124. §§; CIVERA: i.m. 1360.

⁷⁰ 1438/85 királyi rendelet 11. §

⁷¹ FISCHER/FISCHER: i.m. 77.

⁷² FISCHER/FISCHER: i.m. 77.

⁷³ 1438/85 királyi rendelet 11. § (2)-(3) bek.; FISCHER/FISCHER: i.m. 77.

⁷⁴ KIENE: i.m. 296.

hatna.⁷⁵ A kérdés súlyát növeli emellett az is, hogy a francia kereskedelmi ügynökök 90%-a V.R.P.-ként tevékenykedik.⁷⁶ A felvázolt francia helyzethez rokonítható a spanyol szabályozás is, mert az irányelv rendelkezései kizárólag az LCA hatálya alá tartozó nem munkaviszonyban álló agente comercial-ra terjednek ki, nem alkalmazhatóak azonban a személyileg független representante de comercio-ra, habár a kereskedelmi ügynöki irányelv hatálya erre a csoportra is kiterjed(het)ne.⁷⁷ Mindez addig nem okoz gyakorlati problémát, amíg a munkajogi jellegű szabályok mind Franciaországban, mind Spanyolországban az irányelvvel azonos szintű védelmet képesek nyújtani az ügynökök kérdéses csoportjának, hiszen az közösségi jogi szabályozás egyik alapvető célja ez volt.⁷⁸ Ugyanakkor ez a helyzet arra is felhívja a figyelmet, hogy közösségi jogi szintéren talán kezd az új kihívásokra kevésbé alkalmassá válni a klasszikus ismérvekre épülő munkaviszony létéhez kötött megkülönböztetés és az új tendenciák a tényleges – személyi és gazdasági – függőség léte, vagy hiánya irányába mutatnak.

A spanyol kereskedelmi ügynökök versenyjogi minősítése

Az Európai Unió keretein belül nem csak az ügynök és a – meglévő, illetve lehetséges leendő – megbízó(i) közötti belső kapcsolatok (a közvetítői szolgáltatások megbízó irányába történő nyújtása) megítélésének van jelentősége (*internus jellegű versenyjogi aspektus*), hanem a kereskedelmi ügynöki szerződés szerződő partnerei által tanúsított magatartás (az ügynök által a megbízó áruinak, szolgáltatásainak közvetítése az ügyfelek irányába) is kihatással lehet a versenytársakra is (*externus jellegű versenyjogi vonatkozások*).⁷⁹ Az EK-Szerződés 81. § (1) bekezdése alapján azonban a közös piaccal összeegyeztethetetlen és tilos minden olyan vállalkozások közötti megállapodás, amely hatással lehet a tagállamok közötti kereskedelemre, és amelynek célja, vagy hatása a közös piacon belüli verseny megakadályozása, vagy torzítása. A kereskedelmi ügynöki szerződés a gazdasági folyamat különböző szintjén álló vállalkozások közötti megállapodás (a megbízó a termelési folyamatokban vesz részt, míg az ügynök értékesítési feladatot lát el), ezért versenykorlátozó magatartásuk a vertikális kartell szempontjából vizsgálendő. Vertikális kartellről azonban csak akkor beszélhetünk, ha a termelés és értékesítés különböző szintjein álló, összehangolt magatartást tanúsító vállalkozások versenyjogi értelemben egymástól függetlenek, önállóak.

A versenyjogi önállóság nem azonos a kereskedelmi ügynök jogállásának önállóságával, ezért a kereskedelmi ügynöki jogviszony versenyjogi megítélése más szemléletmódot kíván, mint az önálló és az alkalmazott ügynök közötti különbségtétel. A kartell tilalom szempontjából valódi és nem valódi ügynököket különböztethetünk meg. A *valódi ügynök*, a klasszikus értelemben vett közvetítő, aki a megbízója javára jár el; piaci magatartását a megbízó határozza meg és annak gazdasági egységéhez tartozik (ver-

⁷⁵ DETZER/ZWERNEMANN: i.m. 154.; LANGER: i.m. 2.; KIENE: i.m. 297.

⁷⁶ KIENE: i.m. 297.

⁷⁷ LCA 2. § (2) bek.

⁷⁸ 86/653 EGK irányelv preambuluma; Más kérdés, hogy a védelem megfelelő szintje ellenére sem valósul meg ebben az esetben az irányelv másik fontos célkitűzése: az egységes védelmi keretek kialakítása a belső piac területén.

⁷⁹ Kokott főtanácsos indítványa a CEPISA-ügyhöz. Európai Bírósági Határozatok Tára 2006 oldal 1–11987. 43. pont; PAPP: *Atipikus jelenségek szerződési jogunkban*. i.m. 76.

senyjogilag függ a megbízójától).⁸⁰ Ezzel szemben a *nem valódi ügynök* nem hagyományos értelemben vett ügyletközvetítő, nem kizárólag a megbízó javára jár, hanem saját üzleti érdekei is előtérbe kerülnek; piaci magatartását nem a megbízó határozza meg és nem tartozik annak gazdasági egységéhez sem (versenyjogilag független a megbízójától). A vertikális kartelltilalom tehát általában a megbízótól független vállalkozásnak minősül, nem valódi ügynökökre terjed ki.

Ugyanakkor az ügynöki jogállás meghatározása és a versenyjogi minősítés nem különül el élesen egymástól: *a valódi – nem valódi, valamint az önálló – alkalmazott kereskedelmi ügynökök között átfedés figyelhető meg.* Az Európai Bizottság iránymutatása és az Európai Bíróság ítélkezési gyakorlata értelmében a közvetített szerződésekkel összefüggő kockázatok, illetve a piac sajátosságai miatt eszközölt, de a közvetített szerződésekkel közvetlenül össze nem függő kockázatok (szerződésidegen kockázatok) vállalása, továbbá az ügynök és a megbízó piaci megatartásának összehangoltsága, a megbízót megillető utasítási jog terjedelme a meghatározó. A vertikális ügynöki kartellnél tehát jellemző a széles körű kockázat átvállalás, amely azonban a spanyol alkalmazott ügynöknél kizárt. Emiatt a *representante de comercio* versenyjogi értelemben a megbízótól nem független vállalkozás, fogalmilag valódi értelemben vett ügynök, így nem tartozik az EK-Szerződés 81. § (1) bekezdésének hatálya alá. Az agente comercial számára lehetőség van a megbízói kockázatok viselésére, illetve tipikusan korlátozott a megbízó utasítási joga vele szemben, így piaci magatartását is önálló(bb)an határozhatja meg. A nem valódi, a megbízótól független vállalkozásnak minősülő ügynökök tehát a jogállását tekintve önálló kereskedelmi ügynökök közül kerülhetnek ki. Azonban nem minden önálló kereskedelmi ügynök minősül nem valódi ügynöknek, versenyjogi értelemben független vállalkozásnak, ennek megítélése az adott eset összes körülménye alapján történhet. Ennek eldöntésében az Európai Bizottság és az Európai Bíróság által kidolgozott kritériumrendszer nyújthat segítséget.

Az Európai Bizottság 2000/C 291/01 iránymutatásában két kockázatcsoport teletítéséhez kötötte a minősítést: a közvetített szerződésekkel összefüggő kockázatok (például a termék hibáján, az árukészlet fenntartásán, vagy a szerződő fél szerződésszegésén alapuló kiadások), illetve a piac sajátosságai miatt eszközölt, de a közvetített szerződésekkel közvetlenül össze nem függő ún. szerződésidegen kockázatok (például marketing, vagy képzési költségek) viseléséhez.⁸¹ Amennyiben az ügynök egyáltalán nem, vagy jelentéktelen mértékben viseli e kockázatokat, akkor valódi értelemben vett közvetítőről van szó és a megbízóval kötött megállapodása nem tartozik a vertikális kartelltilalmi rendelkezés körébe. Ilyen esetben jogállását tekintve az ügynök önálló, versenyjogilag azonban a megbízótól függő vállalkozás. Jelentős mértékű kockázatvállalás révén

⁸⁰ Megjegyzendő, hogy a megbízó gazdasági egységéhez, illetve annak munkaszervezetéhez tartozás nem azonos tartalmú fogalmak. Előbbi körében a gazdasági érdekek egységét kell vizsgálni (a gazdasági önállóság körébe vonható), míg utóbbi a munkaszervezés különböző aspektusain alapul (a személyes önállóság keretében tartozik).

⁸¹ Hasonló szempontrendszert dolgozott ki Magyarországon a Gazdasági Versenyhivatal a 2/2003 és az 5/2004 VJ-ben. Valódi ügynöknek azt az önálló kereskedelmi ügynököt minősítette, amely nem tulajdonosa, előállítója a közvetített áruknak, illetve nem maga nyújtja a közvetített szolgáltatást; nem járul hozzá a termék forgalmazási költségeihez; közvetlenül és közvetve sem vesz részt a megbízó marketingjében; nem tart a saját költségére, vagy kockázatára árukészletet; nincs lehetősége a megmaradt áruk külön díj fizetése nélkül történő visszaadására; nem nyújt a saját költségére az eladás után szolgáltatásokat; nem végez piac specifikus beruházásokat képzésekre, eszközökre; nem felel a vásárló szerződésszegéséért (a del credere esetét kivéve).

az ügynök – jogállásának megtartásával – versenyjogilag független vállalkozássá minősül át, ezért a vertikális kartelltilalmi rendelkezésekre is figyelemmel kell lennie.

Az *Európai Bíróság Ítélezési gyakorlatában* az ügynök és a megbízó versenyjogi függetlenségének elbírálásakor a Bizottságtól eltérő szempontrendszer alkalmazásával is találkozhatunk a DaimlerChrysler-ügyben. Ugyanakkor az eltérő szemléletmódok közeledése figyelhető meg a Bíróság CEPSA-ügyben hozott döntése értelmében. Az Elsőfokú Bíróság *DaimlerChrysler AG – Európai Bizottság-ügyben*⁸² hozott határozata alapján a vertikális versenytilalmi rendelkezés alkalmazhatóságakor nem a vállalkozások elkülönült jogalanyiságából adódó formális különállósága az irányadó, hanem az, hogy piaci magatartásuk egységes-e. Ha az ügynök – elkülönült jogalanyiséga ellenére – *nem önállóan határozza meg piaci magatartását, hanem a megbízó utasításainak végrehajtója*, akkor versenyjogi szempontból nem tekinthető a megbízótól független vállalkozásnak, gazdasági egységet alkot azzal (valódi ügynök) és a vertikális kartelltiltó szabályok nem vonatkoznak rá. A Bíróság döntése alapján a nem valódi ügynök nem képez gazdasági egységet megbízójával, tevékenysége során alapvetően nem annak megbízásait hajta végre, hanem önállóan határozza meg piaci magatartását, ezért mint a megbízótól független vállalkozás a vertikális kartelltilalmi szabályok alkalmazási körébe tartozik.

A Bíróság a *CEPSA (Compañía Española de Petróleos SA) – Confederación Española de Empresarios de Estaciones de Servicio-ügyben*⁸³ továbbítte a DaimlerChrysler-ügyben kialakított vizsgálati módszerét, mely szerint a vertikális kartelltilalom alkalmazhatóságának megítélésénél az ügynök független vállalkozásnak minősülésének van jelentősége, amelyről akkor beszélhetünk, ha az ügynök nem alkot a megbízóval közös gazdasági egységet. A Bíróság álláspontja szerint az EK-Szerződés 81. cikk (1) bekezdése alkalmazása tekintetében a két szerződő fél elkülönülő jogi személyiségéből fakadó formális elkülönülése nem meghatározó, ugyanis a döntő tényező a piacon kifejtett magatartásuk egységessége vagy annak hiánya. Tartalmilag azonban – a Bizottság iránymutatásával összhangban – a pénzügyi és üzleti kockázatok viselése alapján tartotta megállapíthatónak a függetlenség fennálltát, illetve hiányát. Ennek értelmében a közvetítők kizárólag akkor nem tekinthetők független gazdasági szereplőknek, ha egyáltalán nem viselik a megbízó nevében kialakított vagy megkötött szerződésekből eredő kockázatokat, és a megbízó vállalkozásába integrált segédszerveként működnek. Az ügynöki tevékenység pénzügyi és üzleti kockázatai körében vizsgálta a Bíróság az áruk értékesítésével járó kockázatokat és a piacra sajátosan jellemző beruházásokkal járó kockázatokat. Az CEPSA-ítélet alapján áruk értékesítéséhez kapcsolódó kockázatok körében az áruk tulajdonjogának (ennek körében a tulajdonjog átszállásához kötött kárveszélyviselésnek); a szállítási költség átvállalásának; az áruk pénzügyi kockázatainak (például annak, ha az ügynök nem tudja eladni az árut); megóvásuk, az árukban bekövetkezett károkért (például az áruk minőségének romlásáért, szennyeződéséért, más árukkal való keveredéséért), vagy az áruk által harmadik személyeknek okozott esetleges károkért való felelősségnek kell jelentőséget tulajdonítani. A piacra sajátosan jellemző kockázatok körében az említett áruk eladásával kapcsolatos sajátos beruházások (például infrastrukturális beruházások, reklámtevékenység) költsé-

⁸² Az Európai Bíróság 2005. szept. 15-ei, T-325/01. sz. ítélete

⁸³ Az Európai Bíróság 2006. július 13-ai, C/217-05. számú ítélete

geit emelte ki a Bíróság. Amennyiben mindezek alapján az ügynök a kockázatok elnyészó részét viseli, jellemzően nem tartozik a kartelltilalmi szabályok hatálya alá.

A CEPESA-ügyben nevesített áruk értékesítéséhez kapcsolódó kockázatok megfelelőnek a Bizottság iránymutatásában megjelölt közvetített szerződésekkel összefüggő kockázatok csoportjának, míg a piacra sajátosan jellemző kockázatok lefedik az iránymutató közvetített szerződésekkel közvetlenül össze nem függő ún. szerződésidegen kockázatainak kategóriáját. Az újabb döntésében tehát az Európai Bíróság álláspontja közeledett a Bizottsáéhoz, a közös gazdasági egység képzésének megtételekor nem a megbízó utasítási jogára, megbízásai végrehajtására koncentrált az ügyben eljáró bírói tanács, hanem a kockázatok megosztására helyezte a hangsúlyt.

PETRA JENOVAI

DIE RECHTSSTELLUNG DES SPANISCHEN HANDELSVERTRETERS NACH IMPLEMENTIERUNG DER 86/953/EWG RICHTLINIE HINSICHT DER DEUTSCHEN, FRANZÖSISCHEN UND UNGARISCHEN REGELUNG

(Zusammenfassung)

Bislang hat das spanische Handelsvertreterrecht eine spezifische Entwicklung beschrieben. Die auf den angestellten Handelsvertreter bezüglichen Bestimmungen wurden vor der Kodifikation des Rechts des selbstständigen Handelsvertreters im Gesetz festgelegt. Die erste sui generis Regelung betreffend den spanischen selbstständigen Handelsvertreter ist mittels der Implementierung der 86/853/EWG Richtlinie zu Stande gekommen. Die Rechtsstellung des selbstständigen Handelsvertreters weist in Spanien hochgradige persönliche und wirtschaftliche Unabhängigkeit auf und grundlegend ist gleichstufig mit der seiner deutschen, französischen und ungarischen Kollegen. Zugleich ist es ganz schwer der selbstständige Handelsvertreter von des angestellten Handelsvertreter abzugrenzen, welcher – auf ähnliche Weise wie der französische V.R.P. – neben seiner wirtschaftlichen Abhängigkeit persönlich sowohl in abhängiger als auch in unabhängiger Lage stehen darf. Die Unterscheidung der zwei Vertretertypen hat praktische Relevanz und Beziehung auf das Recht der EU bei Ende des Vertrages von dem Standpunkt der Ansprüche des Handelsvertreters. Neben der auf der Selbstständigkeit der Rechtsstellung der Handelsvertreter gründenden Klassifizierung ist im Recht der EU die Kategorisierung der Handelsvertreter aus Sicht des Wettbewerbsrechts auch bekannt, wobei die Europäische Kommission und der Gerichtshof der EU die aus dem spanischen Recht bei der Abgrenzung der selbstständigen und der unselbstständigen Handelsvertreter bekannten Perspektiven in Anwendung bringt.